

TÜRK MODERN MOBİLYASININ PEŞİNDE

Zeynep Tuna Ultav¹, Deniz Hasırcı², Hande Atmaca², Seren Borvalı²

¹Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İzmir
/Türkiye,

², İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi İçmimarlık ve Çevre
Tasarımı Bölümü, İzmir /Türkiye

*zeynep.tunaultav@yasar.edu.tr, deniz.hasirci@ieu.edu.tr,
atmacahande@yahoo.com, serenborvali@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de tasarlanıp üretilen modern mobilyayı öne çıkarmak ve literatürdeki bu konudaki boşluğun doldurulmasına katkıda bulunma yollarını ortaya koymaktır. Türkiye’deki modern mobilya tarihi, 1950 ve 1960’lardaki Uluslararası Üslup dönemi olarak tanımlanan 20. Yüzyıl Türkiye’sinin modern mimarlık tarihi dönemleriyle ilişkilendirilecektir. Uluslararası üslubun devamı niteliğini taşıyan 1970’lerdeki mobilyalar da dikkate alınacaktır. Modernizm akımının ortaya çıkışıyla Türk mobilyası da yalınlığı ve işlevselliği ön planda tutan bu yaklaşımdan yoğun şekilde etkilenmiştir. Yurtdışındaki çağdaşlarıyla aynı zamanda tasarlanan mobilyalar, ortak çizgiler taşımakla birlikte bölgesel ve kültürel özellikler de taşıyabilmektedir. Bahsi geçen dönemin tasarımcı ve üreticilerin deneyiminin, hem uluslararası, hem de ulusal etkilere ışık tutacağı öne sürülmektedir. Bu amaçla 1950-75 arası mobilya tasarımcıları, zanaatkâr ve üreticilerle sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada bu görüşmelerin sonuçları sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Türk modern mobilyası, Modernizm, mobilya tarihi, mobilya tasarımı

CHASING TURKISH MODERN FURNITURE

Abstract

The aim of this study is to bring to attention, furniture that has been designed and produced in Turkey and present ways of filling the void in the literature of this field. With the emergence of the Modernism movement, Turkish furniture has been largely influenced by this approach that prioritizes plainness and functionality. The furniture designed simultaneously with their contemporary counterparts, carried common features, but also local and cultural characteristics. It is suggested that, the experience of designers and producers of the period in question will shed light on international, as well as national effects. For this reason, interviews were carried out with furniture designers, craftsmen and producers of the period between 1950 and 75. The findings derived from these interviews will be presented in this study.

Keywords: Turkish modern furniture, Modernism, furniture history, furniture design

1. Giriş

Bir tasarım elemanı olarak mobilya, tasarım kuramı ve tarihinin önemli bir parçasıdır. Tarihte, hem mimari bağlamın parçası, hem de bağımsız olarak rol almıştır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de tasarlanıp üretilen modern mobilyayı öne çıkarmak ve literatürdeki bu konudaki boşluğun doldurulmasına katkıda bulunma yollarını ortaya koymaktır.

Boyla’ya göre, tarihsel olarak batı kökenli olan mobilya, Türklerin geleneksel mekân yapısıyla çelişmektedir. Türkiye’de mobilya kullanımı, tarihsel olarak on dokuzuncu yüzyılda Osmanlı’nın batılılaşma girişimleri kapsamında Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları’nda kullanılmasıyla başlamaktadır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru ise İstanbul’da saray çevresindeki konutların pek çoğunda kullanılmaya başladığı görülmektedir [1].

Tanyeli de, erken cumhuriyet dönemi üzerine tarihyazımı kapsamında ev iç mekânının Batı kökenli hareketli mobilyalarla donatılmaya başlanması vurgusuna dikkat çekmektedir [2]. Evin iç mekânının gösterilebilirliği olgusu nedeniyle

modernleşme olgusunun mobilyayla ilintili olduğunu belirten Tanyeli'nin ifadesiyle [2] mobilya edinmenin o zaman için oldukça modern bir eylem olduğunu ileri sürmek olanaklıdır. Batur'un deyimiyile de, 1930'ların ikinci yarısından itibaren hedeflenen modernizasyon kapsamında gerçekleştirilen atılımlar, gündelik yaşamı doğrudan etkilemiştir: "Eski toplum düzeniyle bağların tek tek koparıldığı bu dönemde, 'her alanda çağdaşlık' felsefesi bağlamında modern mimarinin de uygulanmaya başlaması ile konumların mekân düzeni kullanım biçimi ve mobilya tipleri de değişmiştir [1]. Bozdoğan'ın deyişiyile de mimari ve iç mekân tasarımı, doğaları gereği, bu gündemin parçaları olarak yerini almış ve yeni, modern ve Batılı bir ev iç mekânı kültürü oluşturmak 1930'ların temel derdi olmuştur [3]. Bu dönemde Cumhuriyet elitleri pratikte olmasa bile teoride gelenekle tamamen kopuşu aramışlardır [4].

Prof. Ismail Hakkı Oygur, erken Cumhuriyet döneminde değişmeye başlayan mobilyaya bakış açısını, "Dâhili mimari ve mobilya dekorasyonu dünden ziyade bugünün sanatıdır; her ne kadar insanlar daima evlerini süslemek için eşyalarla bir dekor yapmışlarsa da hiçbir zaman bugünkü kadar umumi bir surette bu kısım sanata ehemmiyet vermemişlerdir" diyerek belirtmektedir [1] Uzunarşlan'ın ifadesiyle, mobilya da erken Cumhuriyet döneminin modernleşme kültürü içindeki yerini almıştır: "Cumhuriyet öncesi konutlarda, ailelerin kültürel ve ekonomik yapısına bağlı olarak çeşitlilik gösteren mobilyanın, 1930'lardan sonra modern yaşamın sembolü haline geldiğini görmekteyiz. Özellikle, modern mimarlıkla paralel yönde gelişim göstermesi ve modernizmin kurallarına göre tasarlanması açısından dönemin mekânlarına farklı bir boyut kazandırmış; pek çok yapının mekân düzenlemesinin yanı sıra mobilya seçimi de bu yapıların mimarları tarafından yapılmıştır" [1].

Aptullah Ziya'nın perspektif çizimlerinde tamamen Batılılaşmış iç mekânlar, geometrik mobilya tasarımları, Bauhaus'tan esinlenmiş, ışıklandırma düzenekleri görülmesine rağmen 1930'lara ait iç mekân fotoğrafları, birçok ailenin, modern evlerine taşındıkları zaman bile ailelerinden devraldıkları mobilya ve eşyaları koruduklarını göstermektedir [3]. Bu anlamda "Erken cumhuriyet döneminde modernizmin güçlü bir görsel kültürü olmasına rağmen, modern mimarinin ancak 1950'lerden sonra Türk toplumunda gerçek bir güç olduğundan bahsedilebilir" [5].

2. Tarihyazımı ve Korunma Açıklarından Modern Mobilya

Durkheim'in da belirttiği gibi her toplumun geçmişle bir çeşit sürekliliği olması gereklidir ve bu anlamda kolektif bellek toplumsal yaşamın en temel biçimlerindedir [6]. Kolektif belleğin en önemli kurucu bileşenlerinden biri imgeler olmaktadır. Walter Benjamin'in de dediği gibi "günü tarafından tanınmamış geçmişe dair her imge geri dönemeyecek şekilde kaybolmaya mahkûmdur" [7]. Bu anlamda, mobilya kendisi ve imgesiyle kolektif belleği oluşturan önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Praz'ın da dediği gibi "Belki resim ve heykelden daha çok, hatta mimarlığın kendisinden bile daha fazla, mobilya çağın ruhunu ortaya çıkarmaktadır" [8].

Modern mobilyaya bakıldığında ise kolektif belleğin bir parçası olarak içselleştirilmesi ve korunması, tarihî değeriyle ilgili soru işaretleri barındırması nedeniyle kolay olmamaktadır:

"Modern mimarlık ürünlerinin miras kapsamında değerlendirilmesi için tarihselliğinin kabul görmesi, tarih yazımının bir parçası olması da önemli bir parametredir. Türkiye'nin 20. yüzyıldaki modernleşme sürecinin mimarlık alanında temsili, birbirini takip eden süreçte, birbirine tepki vererek mimarlık pratiğinde söz sahibi olan 'ulusal' ve 'modernist' yaklaşımlar ile tanımlanmaktadır [9].

Modern mimarlık ürünlerinin tarihselliğinin anlaşılması üzerine yapılan bu yorumun modern mobilya için de geçerli olduğunu belirtmek mümkündür. Tarihî değerinin kabul görmeyişi, araştırmacıların bu ürünleri belgelemesini daha da önemli kılmaktadır. Türkiye'de yazılmış mobilya tarihine bakıldığında modern mobilya vurgusunun oldukça geri planda olduğu görülmektedir. Oysa modernizmin Türkiye'deki yansımaları tasarım dünyasında hiç de azımsanmayacak kadar etkili olmuştur. 20. Yüzyılın başlarında modernizmin ortaya çıkışını tüm mobilya tarihi içinde bir mihenk taşı olarak değerlendirmek olanaklıdır. Modernizm akımının ortaya çıkışıyla Türk mobilyası da yalınlığı ve işlevselliği ön planda tutan bu yaklaşımdan yoğun şekilde etkilenmiştir. Yurtdışındaki çağdaşlarıyla aynı zamanda tasarlanan mobilyalar, ortak çizgiler taşımakla birlikte bölgesel ve kültürel özellikler de taşıyabilmektedir. Ancak mobilyanın 20. yüzyılda Türkiye'deki tarihine bakıldığında, bu konudaki literatürün pek de geniş olduğu söylenemez. Modern mimarlık kültürünün Türkiye'deki gelişimi

hakkındaki tarihyazımı mimarlık tarihi kapsamında oldukça kapsamlı tartışılmış konulardan biri olarak karşımıza çıktığı halde iç mekânın önemli bir elemanı olan mobilyaya yeterince vurgu yapılmamış olduğu görülmektedir. Modernist dönemlere ilişkin dokümantasyon Türk mobilya tarihinde büyük bir açıktır. Bu yüzden daha geniş bir akademik tartışma ortamı için konu hakkında iyi organize edilmiş bilgi ve analizlerin gerekliliğini öne sürmek mümkündür.

3. “(DATUMM) Dokümantasyon ve Arşivleme_Türkiye'deki Modern Mobilya Tasarımı” Bilimsel Araştırma Projesi

İzmir Ekonomi Üniversitesi tarafından desteklenip, Doç. Dr. Deniz Hasırcı, Yrd. Doç. Dr. Zeynep Tuna Ultav, Araş. Gör. Seren Borvalı ile Araş. Gör. Hande Atmaca tarafından gerçekleştirilen¹ “(DATUMM) Dokümantasyon ve Arşivleme_Türkiye'deki Modern Mobilya Tasarımı” başlıklı bilimsel araştırma projesi² kapsamında, tarihi/özgün mobilyalar konusunda farkındalık yaratmak amacıyla 1930-1975 yılları arasında Türkiye’de üretilen “modern mobilyalar” incelenmiştir. Bu projenin amacı, Türkiye’de tasarlanmış ve üretilmiş modern mobilyayı öne çıkarmak ve bu konuda yukarıda belirtilmiş olan literatür boşluğunun doldurulmasına katkıda bulunmaktır. Mobilya tarihi batı görüşüyle şekillendirilmiş durumdadır. Türkiye’de modern döneme ait dokümantasyonun eksikliği mobilya tarihinin bu dönemine ait büyük bir boşluk yaratmıştır. Bu eksikliği gidermeye çalışmak önem teşkil etmektedir.

Resim 1. DATUMM Proje logosu (Tasarımcı: Halil Doğan)

¹ Projenin akademik danışmanları, Prof.Önder Küçükerman, Prof.Dr. Ali Cengizkan, Doç.Dr. Meltem Ö. Gürel, Yrd.Doç.Dr. Meltem Özkaraman Şen, Yrd.Doç.Dr. Şebnem Uzunarlan ve Mimar Gökhan Karakuş’tur.

² A1308001/BAP-A024-K no.lu Proje.

Projenin amaçlarını ana amaç ve yan amaçlar olarak iki grup altında toplamak mümkündür. Ana amaç, Türkiye’de MODERN dönem mobilyalarına ait dokümantasyonu arttırarak konuya dikkat çekmek ve bu konuda farkındalık yaratarak bu mobilyaların korunmasını sağlamaktır. Türkiye’de modern mobilya özelinde üretilmiş çalışmaların oldukça sınırlı olduğu düşünülürse Türkiye’deki modernist tasarımın tarihsel faktörü üzerine farkındalığı arttırmaya katkıda bulunmak da bu amacın odak noktasını oluşturmaktadır.

Projenin ana amacını gerçekleştirmenin sonucunda hedeflenen yan amaçları şu şekilde sıralamak mümkündür: Birinci yan amaç, hâlihazırda bu konuda çalışan, üreten, tasarlayan kişileri bir araya toplamaktır. Bu amaç da aslen ana amaca hizmet etmekte, konu hakkında daha fazla bilgi üretimini, daha fazla farkındalığı hedeflemektedir. Bu amaç, araştırma konusunun sürdürülebilirliği ve yaygınlaştırılması açısından büyük öneme sahip olmuştur. İkinci yan amaç, yayınlarla konunun ulusal ve uluslararası ölçekte tanınırlığını arttırmak olmuştur. Bu amaç da aslen ana amaca hizmet etmekte, konu hakkında daha fazla bilgi üretimini, daha fazla farkındalığı hedeflemektedir. Üçüncü olarak ise, Türkiye’de üretilmiş modern mobilyanın tarihine ilişkin dönemleri ortaya koymaya başlangıç oluşturmak amaçlanmıştır. _Proje kapsamında yapılan araştırmalar, bu dönemseller tanımların daha önce net bir şekilde ortaya konmadığını göstermektedir. Projenin net tanımlar getirmek gibi bir iddiası olmasa da önerileri alana katkıda bulunacaktır.

Yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilecek çalışmanın vurgusunun şu yönlerde olması gerekliliği sonucu çıkarılmıştır:

- Döneme ait tasarımcıların, firmaların, zanaatkârların öykülerine vurgu yapmak
- Döneme ait tekil parçalara ve firmaların tüm ürünlerine vurgu yapmak
- Bağlamını sorgulamak: Sosyo-kültürel bağlamını sorgulamak (kullanıcılar, süreçler, farklı kentler arasındaki farklar açısından) ve Sanatçı/tasarımcı ve mimarların ortaklığını irdelemek
- Biçimsel nitelikleri incelemek
- Kullanılan malzemelerle ilgili bilgileri açığa çıkarmak
- Teknolojik farkları ortaya koymak

- Mobilya sektörüne de bu değerlerle ilgili geribildirim vermek, dokümente etmekle ilgili bir kültür oluşturmaya katkı koymak

Yöntem; sözlü görüşme ve video kaydı, literatür taraması, mobilyaların saptanması ve fotoğraflanması, akademik danışmanlarla gerçekleştirilen yuvarlak masa toplantısı, sözlü görüşme, literatür taraması ve gözlemlerle mobilyaların metinlerinin yazılması ve alan çalışması şeklinde olmuştur. Bu kapsamda çalışmayı kronolojik olarak 2 temel tarih aralığı olarak ayırmanın doğru olacağı sonucuna varılmıştır: Türkiye’deki modern mobilya tarihini, 1930’lar (Kübizm ya da Fonksiyonel Mimarlık Dönemi) ve 1950 ve 1960’lardaki Uluslararası Üslup dönemi olarak tanımlanan 20. Yüzyıl Türkiye’sinin modern mimarlık tarihi dönemleriyle ilişkilendirmek olanaklıdır. Uluslararası üslubun devamı niteliğini taşıyan 1970’lerdeki mobilyaları da kısmen dikkate almak gereklidir.

Proje beş bileşenden oluşmaktadır: Sergi, katalog, belgesel film, sayısal arşiv ve kolokyum. Proje kapsamında gerçekleştirilmiş olan sergi ürünleri, literatür araştırmasıyla elde edilen bilgiler ve projenin akademik danışmanlarıyla gerçekleştirilmiş olan görüşmeler yoluyla ulaşılan mobilyalardan oluşmaktadır. 6-24 Şubat 2015 tarihleri arasında Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi’nde gerçekleştirilmiş olan sergide, 74 adet özgün/tarihî modern mobilyanın kendisini, 113 adet mobilya ya da mobilya grubunun ise mobil bir fotoğraf stüdyosu aracılığıyla profesyonel biçimde çekilmiş fotoğrafları ve ek olarak 15 tasarımcı/zanaatkâr ya da yakınlarıyla gerçekleştirilmiş belgesel çekiminden bölümler yer almıştır. Araştırmayı kamusal hale getirme ve öncelikli olarak tasarım dünyası olmak üzere toplum gözünde “tarihî” mobilya konusunda değer oluşturma açısından serginin etkin bir yol olacağına inanılmaktadır. Ayrıca Türkiye’de tasarlanmış ve üretilmiş modern mobilya hakkında bir farkındalık yaratmaya yardımcı olacağı ve diğer araştırmacılar için bir temel olarak rol oynayacağı düşünülmektedir.

Resim 2. DATUMM sergi fotoğrafı (Fotoğraf: İdil Koç)

Resim 3. DATUMM sergi fotoğrafı (Fotoğraf: Ersan Çeliktaş)

Sergi için seçilmiş ürünler üç ana kategori altında sergilenmektedir: Kurumlar (konut yapıları, ofis yapıları, konaklama yapıları, eğitim yapıları) altında Florya Atatürk Deniz Köşkü, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye İş Bankası Müzesi, Merkez Bankası, Çınar Otel, Ankara Üniversitesi (Hukuk Fakültesi, Dil ve Tarih-Coğrafya

Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Mimarlık Fakültesi), [Güzel Sanatlar Akademisi](#) (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) yer almıştır. 1956 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi için açılan İç Mekân Düzenlemesi Yarışması'nın birincilerinden İçmimar Prof. Sadun Ersin tarafından A Blok dinlenme alanları için tasarlanmış olan ve meclis yapısının çeşitli birimlerinde halen kullanılmaya devam etmekte olan mobilyalardan 20 adedi; Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi için tasarlanmış olan ve günümüzde ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü arşiv odasında korunmakta olan beş mobilya; Ankara Üniversitesi'nden ise şu anda fakültelerde kullanılmakta olan iki mobilyanın kendisi ve 20 mobilyanın fotoğrafları; Güzel Sanatlar Akademisi'nde halen kullanılmakta olan üç mobilyanın kendisi ve ikisinin fotoğrafları sergilenmiştir.

Resim 4. DATUMM_Kurum kategorisindeki mobilyalardan örnekler (Güzel Sanatlar Akademisi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Merkez Bankası, Florya Atatürk Deniz Köşkü, Ankara Üniversitesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi) (Fotoğraflar: Ali İnceoğlu)

Öncü firmalar kategorisinde İstanbul, Ankara ve İzmir'den öncü firmalar seçilmiştir. 1950'lerden Baki Aktar ve Fazıl Aysu'nun kurmuş olduğu Moderno firması; Sadi Öziş, İlhan Koman³ tarafından 1953 yılında kurulmuş olan Kare Metal, 1960'lı

³ Daha sonra aralarına heykeltıraş Şadi Çalık da katılmıştır.

yıllarda Yıldırım Kocacıklıoğlu tarafından kurulmuş olan İnterno, Türkiye'nin ilk mobilya süpermarketi olan Medaş, Ankarada'dan 1958 yılında Metin Atabey Ata tarafından kurulmuş olan ERSA; Bediz ve Azmi Koz tarafından 1959 yılında kurulmuş olan MPD (eski adıyla Butik A), İzmir Ödemiş ilçesinden Mehmet İrfan Dolgun tarafından kurulmuş olan SİM Mobilya Fabrikası öne çıkan firmalar arasındadır. Kare Metal'den çok sayıda mobilyanın özgün hali ve Karre firması tarafından reproduksiyonu yapılmış versiyonu, ERSA, Interno ve Medaş mobilyalarının kendileri sergide izlenebilmiştir.

Resim 5. DATUMM_Öncü firmalar kategorisindeki mobilyalardan örnekler (ERSA, Kare Metal, SİM Mobilya Fabrikası) (Fotoğraflar: Ali İnceoğlu)

Tasarımcılar kategorisinde yine İstanbul, Ankara ve İzmir'den öncü tasarımcılardan temsilciler seçilmiştir. İçmimar Baki Aktar'ın Modern Mefruşat, Hektaş Ofisi, Salih Tatlıcı Ofisi, Roche Genel Merkez, Bursa Sanayi ve Ticaret Odası Merkez Binası, Trans Türk Ofisi, Nejat Eczacıbaşı Ofisi, Kula Mensucat Satış Mağazası için gerçekleştirmiş olduğu mobilya tasarımları; Prof. Sadun Ersin'in Türkiye Büyük Millet Meclisi için gerçekleştirmiş olduğu tasarımların yanı sıra Masis için tasarlamış olduğu mobilya, Form Mobilya firması kapsamında tasarlamış olduğu mobilyalar ve özel tasarımları; Prof.Önder Küçükerman'ın Kelebek Mobilya, Rüstem Paşa Külliyesi ve Pamuk Eczanesi için üretmiş olduğu mobilyalar; Mimar Danyal Çiper'in, yeğeni tarafından 2014 yılında İzmir Ekonomi Üniversitesi'ne bağışlamış olan mobilyalarının kendisi,

Yrd.Doç.Dr. Babür Kerim İncedayı'nın "Sing Sing" adlı koltuğu ve Yrd.Doç.Dr. Yavuz Irmak'ın mobilyalarının kendisi, İçmimar Fikret Tan'ın kız kardeşi Mukaddes Nişli için tasarlamış ve üretmiş olduğu mobilyaların kendisi sergilenmiştir.

Resim 6. DATUMM_Tasarımcılar kategorisindeki mobilyalardan örnekler (Danyal Çiper, Sadun Ersin, Fikret Tan, Yavuz Irmak) (Fotoğraflar: Ali İnceoğlu)

Tablo 1. Mobilya seçkisine ait kategoriler

KATEGORİLER	ALT KATEGORİLER	MOBİLYA	TARİH ARALIĞI
KURUMLAR	KONUT	Florya Atatürk Deniz Köşkü	1930'lar
	OFİS YAPILARI	Türkiye İş Bankası (Müzesi)	1930'lar
		Türkiye Büyük Millet Meclisi	1950 sonları
		Merkez Bankası İzmir Şubesi	1960'lar
	KONAKLAMA YAPILARI	Çınar Otel	1950 sonları
	EĞİTİM YAPILARI	MSGSÜ Mobilyaları	1930'lar ve 1950 sonları
		Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mobilyaları	1930'lar sonu
		Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Mobilyaları	1930'lar sonu
		Ankara Üniversitesi Siyasal B. Fakültesi Mobilyaları	1930'lar sonu
		ODTÜ Mobilyaları	1960'lar
ÖNCÜ FİRMALAR	İSTANBUL FİRMALARI	Moderno	1950'ler
		Kare Metal	1950'ler
		INTERNO	1950 sonları
		MEDAŞ	1970'ler

	ANKARA FİRMALARI	ERSA	1950 sonları
		MPD	1960'lar
ÖNCÜ TASARIMCILAR	İZMİR FİRMALARI	SİM Mobilya Fabrikası	1950 sonları
		Baki Aktar	1960'lar
		Sadun Ersin	1960'lar
		Önder Küçükerman	1960'lar
		Danyal Çiper	1960'lar
		Babür Kerim İncedayı	1970'ler
		Yavuz Irmak	1970'ler
		Fikret Tan	1970'ler

Sergide ayrıca 15 tasarımcı/zanaatkâr ya da tasarımcıların tanıklarıyla gerçekleştirilmiş sözlü görüşmelerden oluşan belgeselin bir bölümü için de izlenme olanağı sunulmuştur. Tasarımcılar Bediz Koz, Prof. Sadun Ersin, Prof. Önder Küçükerman, Yıldırım Kocacıklıoğlu, Yrd.Doç.Dr. Babür Kerim İncedayı, Yrd.Doç.Dr. Yavuz Irmak'tan; zanaatkarlar Mustafa Plevne ve Mehmet İrfan Dolgun'dan oluşmaktadır. Baki Aktar hakkında oğlu Sadık Aktar ile, Sadi Öziş hakkında oğlu Neptün Öziş ile, Fikret Tan hakkında oğlu Yalın Tan ile, Danyal Çiper hakkında oğlu Arıl Cansel ile, Minas Boyacıyan hakkında oğlu içmimar Artun Boyacıyan, Metin Atabey Ata hakkında ERSA firması ortağı oğlu Erol Ata ve torunu Yalçın Ata ile görüşülmüştür. Belgeselde ayrıca projenin destekçilerinden olan Delta Mobilya firmasının kurucu ortağı ve “Dünden Bugüne Mobilya Tasarımı ve Teknolojisi” kitabının yazarı Adem Yılmaz ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Belgeselde iç mekân tasarımıyla mobilya tasarımlarının ilişkilendirilmesi, modern dönemin mimari söylemlerinin mobilya tasarım süreçlerini etkilemesi, tasarlanan mobilyalarda böylesi bir ilişki arayışının varlığı, genel olarak dönemin ve özelde görüşülen tasarımcıların tasarlamış, üretmiş olduğu mobilyalara ait biçimsel özellikler, kullanılan malzemeler ve üretim süreçleri, tasarımlarında yararlanmış olduğu kaynaklar cevap aranan soruları oluşturmuştur.

Resim 7. DATUMM belgeselinden kareler (Belgesel çekim: Ali İnceoğlu)

Tablo 2. Görüşmelerin listesi

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ	VARSA FİRMASI	ROLÜ
Mustafa Plevne	Metal Mobilya	Zanaatkâr /Üretici
Mehmed İrfan Dolgun	SİM Mobilya	Zanaatkâr /Üretici
Erol Ata (Metin Atabey Ata hakkında)	ERSA	Zanaatkâr / Üretici
Artun Boyacıyan (Minas Boyacıyan hakkında)	Minas Mobilya	Zanaatkâr /Üretici
Adem Yılmaz	Delta Mobilya	Üretici
Yıldırım Kocacıklıoğlu	İnterno	Tasarımcı
Bediz Koz (+Azmi Koz hakkında)	MPD	Tasarımcı
Prof. Sadun Ersin		Tasarımcı
Prof. Önder Küçükerman		Tasarımcı
Yrd.Doç.Dr. Babür Kerim İncedayı		Tasarımcı
Yrd.Doç.Dr. Yavuz İrmak		Tasarımcı
Sadık Aktar (Baki Aktar hakkında)	Moderno	Tasarımcı
Arıl Cansel (Danyal Çiper)		Tasarımcı
Neptün Öziş (Sadi Öziş hakkında)	Kare Metal	Tasarımcı
Yalın Tan (Fikret Tan hakkında)	Form Dekorasyon	Tasarımcı

Sergiye paralel olarak sergi ürünlerini ve künyelerini belgeleyen bir katalog da hazırlanmıştır. Ayrıca projenin web sitesi de (datum.org) ürünlerin sayısal olarak da arşivlenmesi sağlanacaktır. Sayısal arşiv, bilinen arşivleme yöntemlerinin ötesine

gececek ve araştırma gelecekte de devam ettiğinde bilginin genişlemesi ve sistemli bir biçimde iletilmesini sağlayacak bir ortam olarak rol alacaktır. Sergi ve katalogun farkındalık yaratmaya yardımcı olması, arşivleme çalışmasının bir altyapı oluşturarak tasarım okullarında kullanılabilmesi ve konferans ve makalelerle uluslararası platformda diğer akademisyenlere ve mobilya sektörüne ulaşması çalışmanın hedeflenen amaçlarından olmuştur.

Resim 8. DATUMM sergi kataloğundan örnek sayfa

Resim 9. DATUMM web sitesinden örnek sayfa

Literatürdeki eksikliği gidermenin başlangıcı olup daha sonraki tematik çalışmalara ışık tutacak bu çalışma ilerleyen yıllarda sürdürülebilecek tematik toplantılara öncülük etmesinin yanı sıra, metodolojisindeki çeşitli bileşenler anlamında da özgün değerini kazanacaktır. Bu anlamda çalışma, çeşitli kollardan kapsamlı bir arşivlemeyi ön plana çıkarır: Sayısal arşiv, Sergi ve Katalog, Video, Sözlü görüşme deşifreleri, vb. Bu çeşitlilik, hedef kitlenin de çeşitliliğini ve daha akademik çevrelerden daha geniş kitlelere ulaşmayı sağlayacaktır. Projenin sürekliliğini sağlayacak en önemli bileşen olarak sayısal arşivin güncel tutulması ve sürekliliği konusunda yapılacak olan gerekli altyapı çalışmalarının projenin özgünlüğüne katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Proje, sonuç ürün olarak Türkiye'deki modern mobilyanın (sergi yoluyla) sunumunu ve (katalog ve web sitesi yoluyla) arşivlenmesini hedeflemiş olsa da, akademik çıktıları bu sonuç ürünlerden fazlasını kapsamıştır. Mobilyalar ya da fotoğraf yoluyla temsilleri, sergi ve arşiv yoluyla bu bağlamda bir araya geldiklerinde, eleştirmenlerin farklı okumaları sayesinde yeni yorumlara yer açacaklardır. Sergilenen ve arşivlenen mobilyanın daha sonra yapılacak olan analizleri sosyo-mekânsal olgulara referansla yapılacak bir tarihyazımıyla gerçekleştirilecektir. Böylece, proje, ürünler üzerine yoğunlaşırken, bir yandan da mimarlık ve iç mekân tasarımı içine alan ve zamanın Türk sanatındaki değişimlere de dokunan daha geniş bağlamı inceleyecektir.

4. Bulgular ve Sonuç

DATUMM projesi gibi bir mobilya tarihi dokümantasyonu ve arşivleme çalışmasının önünde çeşitli engeller olduğunu ortaya koymak bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmalara ışık tutması açısından önemlidir. Bunlardan birincisi, mobilya üzerine üretilmiş yerel bilginin eksikliğidir. Tasarımın diğer alanlarında üretilmiş bilgiyle karşılaştırıldığında mobilya tarihi üzerine üretilmiş bilginin oransal olarak oldukça az olduğu saptanmıştır. Bir diğer zorluk, kurumlar, firmalar ve tasarımcılarla kurulan iletişim güçlüğüdür. Özellikle devlet kurumlarında yaşanan bürokratik engellerin DATUMM benzeri çalışmalar için önemli engeller oluşturduğu düşünülmektedir. Üçüncü engel, Türkiye'de arşiv kültürünün gelişmemiş olması, mobilyanın kendisi hayatta olsa bile mobilyaya ilişkin bilgilerin erişilebilir olmayışıdır. Dördüncü engel, bu mobilyaların toplumda değerinin yeterince anlaşılmamış

olmasından ötürü kolaylıkla elden çıkarılıyor olması, kurumlarda yaşatılıyor olsa bile kullanıcıları tarafından değerlerinin bilinmiyor olmasıdır. Bu da göstermektedir ki bu mobilyaların korunması kurumlarda yöneticilerin modern mobilyanın anlamı açısından bilinci ve farkındalığıyla doğru orantılı olmaktadır. Bu bilinci ve farkındalığı arttırmanın yolu da DATUMM ve benzeri çalışmalardan geçmektedir.

Modern mimarinin tarihsel faktörü üzerine günümüzdeki tartışmalar modern mimari tasarım işlerinin tarihsel olarak kabul edilmeyip korunmaya değer bulunmadığını göstermektedir. Türkiye’de modern mobilyanın tarihine ilişkin araştırmanın eksikliği kolayca gözlemlenebilmektedir. Bu nedenle konuya ilişkin doğru organize edilmiş bilgi ve analizlerin daha geniş bir akademik altyapı ve oluşturacağına inanılmaktadır. Türkiye’de arşivleme kültürünün yerleşmemiş olması göz önüne alındığında, mobilya tarihine ait akademik çalışmalar tarihsel değer üzerine bir tartışma yaratmak ve bu eserlerin arşivlenmesi adına bir çalışma başlatmak açısından yararlı olmuştur. Bu nedenlerden dolayı bu dönemi aydınlatmak daha geniş bir literatürün üretimi açısından oldukça önemlidir. Bu araştırma ile ilk adımlardan birini atmak ve bu alanda daha geniş çalışmalarla farkındalık yaratılması önemlidir.

Bugün, zor olsa da bu önemli dönemlere ait tarihî mobilyaları bulmak halen olanaklıdır. Ancak, özellikle mobilyanın sahibi değişmişse ve kurumlar tarafından koruma altında değilse gelecekte izlerini sürmek ve korumak mümkün olmayacaktır. Kapsamlı bir dokümantasyon, 20. Yüzyıl Türkiye’sindeki modern mobilya hakkında tarihyazımına yardımcı olacaktır.

DATUMM projesinde ortaya çıkarılan mobilya tasarımları, ‘kolektif hafıza’nın önemli yapıtaşlarından. Ortaya çıkan toplam sonuç, Cengizkan’ın ifadesiyle “henüz buzdağının tepesi”dir [10]. Bu ürünleri ortaya çıkarmak, konuya dikkat çekerek farkındalık yaratarak koruma ve analiz etmek adına önemli bir adım olacaktır. Konu hakkında daha derin bir araştırmanın Türkiye’de modern dönemde tasarlanan mobilyaların tasarım yaklaşımları hakkında da önemli bilgileri ortaya çıkartacağına güçlü bir şekilde inanılmaktadır.

Kaynaklar

- [1] Uzunarslan Ş, Cumhuriyetin ilk yirmi yılında mimarlık alanındaki gelişmelerin mekân ve mobilyaya yansımaları, Cumhuriyetin Zamanları, Mekanları, İnsanları, ed. E.Altan Ergut, B. İmamoğlu. Ankara: DipNot Yayınları; 2010, Sayfa: 169-186.
- [2] Tanyeli U. İstanbul 1900-2000; Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak. İstanbul: Akın Nalça Yayınları; 2004.
- [3] Bozdoğan S. Modernizm ve Ulusun İnşası. Çev. T. Birkan. İstanbul: Metis Yayıncılık; 2002.
- [4] Bozdoğan S, Modern yaşamak: Erken cumhuriyet döneminde kübik ev, Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, ed. Y. Sey, İstanbul: Tarih Vakfı; 1999, Sayfa: 313-328.
- [5] Yıldırım Y, Ankara'da cumhuriyet dönemi mimarisi, Ankara Konuşmaları, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi; 1992, Sayfa:96-107.
- [6] Misztal B. Theories of Social Remembering. Berkshire: Open University Press; 2003.
- [7] Curthoys A., Docker J. Is History Fiction? UNSW Press; 2010.
- [8] Rice C. The Emergence of the Interior: Architecture, Modernity, Domesticity, Londra ve New York: Routledge; 2007.
- [9] Omay Polat E, Cumhuriyet'in mimarlık mirasını koruma nedenleri: İdeoloji ve koruma, Cumhuriyetin Mimarlık Mirası Sempozyumu, 26-27 Şubat 2009, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası; 2011.
- [10] Cengizkan A, Türkiye ve/ya uluslararası ölçekte mobilya tarihyazımı, DATUMM Kolokyumu, İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi, 6 Şubat 2015.

Teşekkür

Bu çalışmanın gerçekleşmesi için mali destek vermiş olan İzmir Ekonomi Üniversitesi, ERSA Ofis Mobilyaları, Delta Ofis Mobilyaları, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Ahmed Adnan Sanat Merkezi'ne; sergide kullanılan mobilyaların sahibi metin içinde adı geçen tüm kurum ve kuruluşlara; sözlü görüşme gerçekleştirilmesine izin veren ve metinde adı geçen tüm tasarımcı/zanaatkâr ve tanıklara; proje sergisi küratörü Jörn Fröhlich'e, proje fikrinin kurucularından Thomas Keogh'e, proje fotoğrafçısı Ali İnceoğlu'na, projenin

tüm danışmanları ve ekibin adlarını sayamadığımız diğer tüm elemanlarına içten teşekkürlerimizi sunarız.